

Askeri Darbelerin Futbol Organizasyonlarına Etkisi Bağlamında İki Örnek Olay: Cemal Gürsel Kupası (1960) ve Devlet Başkanlığı Kupası (1981-1982)

Özcan Çölük*

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu 1923 yılından itibaren birçok darbe ve darbe girişimiyle karşı karşıya kalmış, darbeler aracılığıyla yönetime el koyan askerler her alanda birçok değişikliğin altına imza atmışlardır. Fiili olarak yönetime el koyan darbeler, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde gerçekleşmiş, her iki darbenin ardından Anayasa değiştirilmiş, sırasıyla 1960 ve 1982 Anayasaları yürürlüğe girmiştir. Darbeciler kendilerince, darbeye yol açan sebepleri ortadan kaldırmak için birtakım düzenlemeler yapmışlar ve bu düzenlemelerin etkileri darbe dönemi ortadan kalkıp sivil yönetime geçildiğinde dahi devam etmiştir. II. Abdülhamit Dönemi'nden itibaren Türkiye'de oynanamaya başlayan futbol da askeri yönetimlerin düzenlemelerinden nasibini almış, bu anlamda futbol organizasyonlarında da birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Çalışma bu değişikliklerin üstünde durmakta, futbol-siyaset bağlamında darbe dönemlerinde değişen futbol atmosferini ele almaktadır. Değişen atmosferin en bariz örneği, darbeye birlikte ortaya çıkan ve genellikle darbenin bir numaralı isminin adı veya ünvanıyla kendini gösteren futbol organizasyonlarıdır. Çalışma, bu organizasyonların yasal alt yapısını üzerinde durarak, bizzat kendisi hukuksuz ve gayrimeşru olan darbe yönetimlerinin bu yönünü ortaya koymak amacını gütmektedir.

Darbe dönemlerini ele alan çalışmalarda ortaya çıkan problemler, bu çalışmada da kendini göstermektedir. Bu problemlerden birincisi, darbe koşullarında yayın yapan ulusal ve yerel gazetelerin gerek darbeye destek olmak adına

* Doktor, Muğla/TÜRKİYE, ocoluk2015@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8393-8253> DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.751

gerekse darbecilerin uyguladığı ağır sansür nedeniyle kullandıkları abartılı veya çekingen haber dili ve tarzıdır. İkinci problem ise son yıllarda belirgin bir artış gösteren futbol ve spora ilişkin yayınların darbe karşıtlığı adına inandırıcılıktan uzak ve abartılı bir darbe dönemi resmi çiziyor olmalarıdır. Bu sebeple çalışma iki ana kaynağın dengeli bir şekilde kullanılmasına özen göstermiştir. Çalışmada, ulusal gazetelerden ağırlıklı olarak Cumhuriyet gazetesi ve kısmen de olsa Milliyet, Vatan ve Tercüman gazeteleri taranmış, yasal mevzuatın incelenmesi Resmi Gazete aracılığıyla sağlanmıştır. Futbola ilişkin basılı eserler de çalışmanın faydalandığı kaynaklar arasındadır.

27 Mayıs 1960 Darbesinin Ardından Futbol ve Sportif Faaliyetler

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen darbenin ardından Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından yayınlanan tebliğle bütün sportif faaliyetler ve at yarışları ikinci bir emre kadar durdurulmuştur. İstanbul'da da sıkıyönetim çerçevesinde tüm sportif faaliyetlerin durdurulmasına karar verilir. Askeri yönetim yalnızca antrenmanlara izin verileceğini açıklarken, darbenin ardından yapılması gereken yükselme ve düşme müsabakaları ile amatör futbol kulüplerinin çeşitli şehirlerde yapması gereken organizasyonlardan sadece Adapazarı'ndaki müsabakalara izin verilmiştir¹. Amatör takımların kalan maçlarının tamamlanmasına 10 Haziran'dan itibaren müsaade edilecektir². 1959-1960 sezonunda ilk defa uygulanmaya başlanan profesyonel ligin kalan son maçı Fenerbahçe ile Beşiktaş arasında oynanması gerekirken, İstanbul'daki yasak sebebiyle ileri bir tarihe ertelenmiş, maç 12 Haziran'da İstanbul yerine Ankara'da oynanmıştır. İlk etapta maçı yabancı bir hakemin yöneteceği açıklanmışsa da döneme hâkim olan milli duygular sebebiyle yerli bir hakem tarafından yönetilmiştir³. Bursa'da yapılması planlanan Millî Lig'e yükselme ve düşme maçlarının ise Adapazarı'na alınarak oynanmasına karar verilmiştir⁴. Futbol müsabakalarının iptal edilmesi o dönem popüler bir oyun olan Spor Toto'da da aksamaya neden olmuş, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü Spor-Toto sonuçlarının iptal edilen maçlara göre değerlendirileceğini duyurmuştur⁵.

1 "Bütün Spor Hareketi Şimdilik Durduruldu", *Milliyet*, 29 Mayıs 1960, s.7.

2 "Amatör Şampiyona Devam Ediyor", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960, s.5.

3 "Milli Ligin Son Maçı", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1960, s.6.

4 "Terfi-Tenzil Adapazarı'nda", *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960, s. 5.

5 "Umum Müdürlük Spor-Toto'nun Dört Maçını Dün İptal Etti", *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960, s. 6.

27 Mayıs'tan önce İzmir'e gelen Brezilya'nın America takımı ise yasak kapsamının dışında bırakılarak, 29 Mayıs'ta İzmir'de Altay ile bir gösteri maçı yapmasına izin verilmiş, maç sırasında stada gelen askeri vali ve emniyet müdürü lehine tezahürat yapılmıştır⁶. İskoçya Millî Futbol Takımı ile 8 Haziran'da yapılması gereken maç ileri bir tarihe ertelenmiş⁷ basında erteleme talebinin İskoçya'dan geldiği iddia edilmişse de ertesi gün yayınlanan bir haberde, hükümetin incelemesinin ardından maçın oynanmasına izin verildiği⁸ açıklamasına yer verilmiştir. 8 Haziran'da oynanan maçı Türkiye 4-2 kazanmış, maç sonunda kalabalık taraftar ve asker grubunun birlikte çektiği fotoğraflar, bir nevi ordu-millet bütünleşmesi olarak nitelendirilmiş, kitlelerin kendiliğinden maçın coşkusuna ortak olduğu, DP döneminde bu tür manzaralara rastlanmadığı belirtilmiştir.⁹ İskoçya maçı ertelenme tehlikesine rağmen oynanmış fakat Romanya ile yapılacak maç, Romanya takımının maçı ileri bir tarihte oynama talebi gerekçe gösterilerek Federasyon tarafından iptal edilmiştir¹⁰.

İptal ve tehirler futbolla sınırlı kalmamış, Kırkpınar Güreşleri¹¹, kürek seçmeleri ve voleybol federasyonunca organize edilen bazı etkinlikler ileri tarihlere ertelenmiştir¹². Binicilik Federasyonu bünyesinde olimpiyatlara hazırlık maksadıyla Avrupa Şampiyonasına katılacak binicilik takımı da katılımın masraflı olacağı gerekçesiyle şampiyonaya gönderilememiş, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü kararıyla hazırlıkların Türkiye'de yapılması kararlaştırılmıştır¹³. Bu tür kararların aceleyle alındığı ve günlük düşünceler çerçevesinde şekillendiğini belli eder şekilde yaklaşık iki hafta sonra binicilik takımının Avrupa'ya gitmesine izin verildiği açıklanmıştır¹⁴.

DP döneminde bakanlık ve milletvekilliği yapmış olan Fenerbahçe Spor Kulübünün bir önceki başkanı Agah Erozan, Haysiyet Divanı İkinci Başkanı Osman Kavraoğlu, mevcut Başkan Medeni Berk ile Beşiktaş Jimnastik

6 "America Altay'ı 3-2 Mağlup Etti", *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960. s. 6.

7 "İskoçya Millî Maçı Tehir Edildi", *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960. s. 5.

8 "İskoçya Millî Maçı Oynanıyor", *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1960. s. 5.

9 "İskoçya'yı 4-2 Mağlup Ettik", *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1960. s. 6.

10 "Romanya Maçını İptal Ettik", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960. s. 5.

11 "Kırkpınar Güreşleri Tehir Edildi", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960. s. 5.

12 "Kürek Seçmeleri Hereke'de, Hollanda'ya Kız Voleybol Maçı Teklif Ettik", *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1960. s. 5.

13 "Millî Binicilik Ekibi Avrupa'ya Gidemiyor", *Cumhuriyet*, 16 Haziran 1960, s. 6.

14 "Binicilik Millî Takımı Bugün Gidiyor", *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1960, s. 6.

Kulübü Başkanı Nuri Togay darbenin ardından tutuklanmıştır. Gazetelerde DP ileri gelenlerinin tutuklanma haberleri yayınlanmaya başladıkça spor kamuoyunun tanıdığı bazı sporcular isim benzerliğinden dolayı kendilerinin de DP'li sanılabileceği endişesiyle gazetelere açıklamalar göndermek zorunda kalmışlardır. İstanbul boks şampiyonu Metin Olgaç da bu sporcular arasındadır, Olgaç; *21 Haziran'da gazetenizde yayınlanan Yassıada ve Davutpaşada'ki mevkuflar listesindeki sabık DP Milletvekili Metin Olgaç ile isim benzerliğinden başka hiçbir alakam olmadığını sporseverlere açıklarım*¹⁵ şeklinde bir beyanat vermek zorunda kalmıştır.

Askeri yönetimin spor alanına önemli müdahalelerinden biri de Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'nün başına Tuğgeneral Hüsametdin Güreli'yi getirmek olmuştur. Güreli, atamanın ardından ordu ile ilişkisini keserek görevinin başına geçmiş, eski Genel Müdür Mehmet Arkan ise Gazi Üniversitesi'ne spor öğretmeni olarak atanmıştır. Güreli, kendisiyle yapılan röportajda DP döneminde spor yönetiminin DP'li yöneticilerin tekelinde olmasına yönelik eleştirilerde bulunmuş, spor yönetimini belirli bir zümrenin elinden almak istediğini belirtmiştir¹⁶. Gerçekten de iki büyük futbol kulübünün başkan ve yöneticilerinin birçoğunun DP'li olması, spor-siyaset ilişkisinin aldığı çarpık durumu ortaya koyması bakımından önemlidir. Güreli'nin bu göreve atanması, siyaset-spor ilişkisinin, kendisi de siyasi bir figür haline gelmiş bulunan ordu aracılığıyla devamından başka bir anlama gelmemektedir.

Spor organizasyonlarının yeni döneme uygun bir şekilde düzenlendiği ilk alan yelken yarışları olmuş, Yelken Ajanlığı o yıl 12 Haziran'da yapılacak sezonun en büyük yarışının adını *Cemal Gürsel Kupası* olarak belirlemiştir¹⁷. Yüzme yarışmaları için de yeni isimler belirlenmiş, *Ordu ve Gençlik Kupası* ve *Hürriyet Kupası* adıyla yarışmalar planlanmıştır¹⁸. Aynı günlerde Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe kulüpleri bir araya gelerek, İzmir'de turnede bulunan America takımının da katılımıyla dörtlü bir turnuva düzenlemeye karar vermişler, elde edilecek hasılatın yarısının da *şehit talebeler için dikilecek anıtın komitesine* verileceğini belirtmişlerdir¹⁹.

15 "Bir Açıklama", *Cumhuriyet*, 30 Haziran 1960, s.6.

16 "Yeni B.T Umum Müdürü: Tuğ. Gen. Hüsametdin Güreli", *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1960, s.6.

17 "En Büyük Yelken Yarışı C. Gürsel Kupası", *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960. s. 5.

18 Mevsimin İlk Yüzme Müsabakası", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960, s. 5.

19 "Şehrimizde Dörtlü Turnuva", *Cumhuriyet*, 2 Haziran 1960. s. 5.

Çeşitli spor dallarında darbenin ardından birtakım organizasyonların ismi, *Cemal Gürsel, ordu, inkılap, hürriyet* gibi yeni adlarla değiştirilmiş, spor yöneticileri yeni rejimle mutabık olduklarını göstermek istemişlerdir. Bu faaliyetler içinde en dikkat çekici olan ise Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) tarafından önerilen 12 futbol kulübünün katılımıyla gerçekleşen *Cemal Gürsel Kupası*'dır. MTTB, DP döneminde de *Kıbrıs Turnuvası* ve *Atatürk Turnuvası* adlarıyla üç büyük kulübün yanı sıra Adalet ve Vefa kulüplerinin de katıldığı futbol turnuvaları düzenlemiştir²⁰.

Türkiye Futbol Federasyonu, bu organizasyonu gerçekleştirmek için kulüplerle bir araya gelerek fikstür çekimi yapmıştır. Cemal Gürsel Kupası, dört takımdan oluşan üç grubun birincilerinin kendi aralarında oynayacakları maçlar sonunda şampiyonun belirleneceği bir format üzerine oturtulmuştur. 18 Haziran'da başlayacak grup maçlarının ardından, grup birincileri 1,2 ve 3 Temmuz tarihlerinde final karşılaşmaları yapacaklardır. Kupa'da gruplar şu şekilde oluşmuştur:

A Grubu: Beşiktaş, Karagümrük, Feriköy, Zonguldak Karması.

B Grubu: Fenerbahçe, İstanbulspor, Vefa, Adapazarı Karması.

C Grubu: Galatasaray, Kasımpaşa, Beykoz, İzmit Karması²¹.

Fikstür çekimi sırasında maç hasılatlarının nasıl bölüşüleceği de ortaya çıkmıştır. Buna göre maç hasılatlarının; yüzde 40'ı üç büyük takıma, yüzde 40'ı geri kalan altı İstanbul takımına, yüzde onu diğer takımlara ve yüzde onu da MTTB'ye kalacaktır²².

Cemal Gürsel Kupası'na katılacak takımlar arasına İzmir takımlarının bulunmaması, İzmir futbol kulüplerini harekete geçirmiş; Altay, İzmirspor, Karşıyaka, Altınordu ve Göztepe de geliri hazineye bağışlanmak üzere İzmir'de bir turnuva düzenleyeceklerini ilan etmişlerdir²³. Aynı şekilde Elazığ'da da bu kez Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün girişimiyle yedi futbol takımının katıldığı ve gelirinin hazineye bağışlanacağı *Hürriyet Kupası* adıyla bir turnuva düzenleneceği duyurulmuştur²⁴.

20 "Gürsel Kupasını Almak İçin Çok Terleyeceğiz" *Tercüman*, 14 Haziran 1960, Spor sayfası.

21 "Gürsel Kupası Fikstürü Belli Oldu", *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1960, s. 6.

22 "Cemal Gürsel Kupası Cumartesi Başlıyor", *Vatan*, 15 Haziran 1960, Spor Sayfası.

23 "İzmir'de de Beşli Turnuva Tertipleniyor", *Cumhuriyet*, 16 Haziran 1960, s. 6.

24 "Elazığ'da Hürriyet Futbol Turnuvası", *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1960, s. 6.

Cemal Gürsel Kupası grup maçları 18 Haziran'da Fenerbahçe-Adapazarı karması maçıyla başlamış, Galatasaray-Kasımpaşa ve Karagümrük-Zonguldak karması maçlarıyla devam etmiştir. Maçlar Dolmabahçe Stadi'nda oynanmış ve her maç öncesi *Hürriyet Şebitleri* için saygı duruşunda bulunulmuştur.²⁵ Ayrıca bando askeri marşlar çalmış, mehteran gösterileri yapılmıştır. Tercüman Gazetesinde çıkan habere göre, *Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın marşı 28-29 Nisan facialarını unutturuyor, 27 Mayıs İnkılabının haşmeti kalpleri, ruhları bütün benlikleri hürriyetle dolu olan sporseverleri heyecanlandırıyordu*²⁶.

Ertesi gün devam eden maçlar içinde en ilginç görüntülere sahip olan maç, Beşiktaş ile Karagümrük takımları arasında gerçekleşmiştir. İki takımın da dev bir Türk bayrağıyla çıktıkları maç öncesi seremonisinde her Beşiktaşlı futbolcunun formasının önünde bir harf bulunduğu ve on bir futbolcu yan yana dizildiklerinde, ortaya *C-E-M-A-L-G-Ü-R-S-E-L* yazısının çıktığı görülmüştür. Gazetenin haberine göre bu durum taraftarlardan büyük alkış almıştır²⁷.

Cemal Gürsel Kupası grup aşamalarında beklenildiği gibi Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe birinci olarak çıkmış ve finalde birbirleriyle maç yapma hakkı kazanmışlardır. Fenerbahçe, Beşiktaş ile yaptığı maçı 6-2 kazanarak önemli bir avantaj elde etmiştir. Maça Fenerbahçe tam kadro ile çıkarken, Beşiktaş'ın önemli oyuncularını kadroya almamış olması, Cemal Gürsel Kupası'na gereken önemi vermemiş olduğuna yorularak eleştirilmiştir²⁸. Beşiktaş'ın B takımıyla maça çıkmasını eleştirenler olduğu gibi, bu turnuvadan birkaç hafta sonra oynaması gereken Avrupa maçlarında ülkemizi temsil edeceği gerekçesiyle mazur görülmesi gerektiğini savunanlar da vardır²⁹. Buna rağmen diğer takımların, özellikle Fenerbahçe ve Galatasaray'ın bu duruma itiraz ettikleri ve Beşiktaş'tan daha fazla hasılat istediklerine ilişkin haberler de mevcuttur³⁰.

25 "Fenerbahçe-Adapazarı: 5-2, Galatasaray, Kasımpaşa: 1-0" *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1960, s. 6.

26 "Gürsel Kupasının Açılışı Muhteşem Oldu", *Tercüman*, 19 Haziran 1960, Spor Sayfası.

27 "Gürsel Kupasına Devam Edildi", *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1960, s.6.

28 "Fenerbahçe, Beşiktaş'ı Yine Mağlup Etti: 6-2", *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1960, s. 6.

29 "Gürsel Kupası", *Vatan*, 18 Haziran 1960, Spor Sayfası.

30 "C. Gürsel Kupası", *Vatan*, 17 Haziran 1960, Spor Sayfası.

Ertesi gün yapılan maça yine eksik kadroyla çıkan Beşiktaş, Galatasaray'a da 2-0 mağlup olarak kupayı kazanma şansını yitirmiştir³¹. İlk maçlarını kazanan iki takımın final maçlarını oynayacağı Dolmabahçe Stadında 3 Haziran 1960 günü maçın hemen öncesinde çok şiddetli bir fırtına çıkmış, Cumhuriyet gazetesi, fırtınayı ve nasıl bir anda kesildiğini okuyucularına şöyle duyurmuştur:

Fenerbahçe-Galatasaray maçının başlamasına yarım saat kala Gazhane istikametinden şiddetli bir fırtına başladı. Korkunç süratle esen bu rüzgâr ve toz bulutunu bugüne kadar Dolmabahçe Stadi'nın sakinleri görmemişlerdi. Bu rüzgârı şimşekler ve gök gürültüleri arasında şiddetli bir sağanak takip etti. Saha bir anda göl olmuş, açık tribündekiler sıırsıklam olmuştu. Devlet ve hükümet Reisi Orgl. Gürsel maça beş dakika kala geldi. Biraz sonra da bulutlar yükseldi, hava açtı. Sanki biraz evvelki fırtına olmamış gibi bir hal oldu. Gürsel'i halk samimi şekilde alkışladı³².

Gürsel, stada gelişi öncesinde yolda kendini bekleyen halkı selamlamış, stada girdiğinde ise yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır. Tribünler, Gürsel'e yönelik olarak; *Ya ya ya... Şa şa şa... Cemal Paşa çok yaşa...* tezahüratları yapmış, Gürsel radyoda da yayınlanan bir konuşma gerçekleştirmiştir:

Aziz çocuklar, sevgili vatandaşlarım. Sizlere, hakkımda gösterdiğiniz sevgi tezahüratına, sevgi ile mukabele ediyorum. Havamız biraz fırtınalıdır. Fakat biz fırtınaları da yenmesini bilen ve onu alt etmekten zevk duyan insanlarız. Sizleri de benim peşimde her türlü müşkülâtı yenmeye ve fırtınaları alt etmeye azmetmiş gençler olarak görüyor ve hepinizi saygı ve muhabbetle selamlıyorum³³.

Fırtınanın ardından yapılan maçı Fenerbahçe 1-0 kazanarak turnuvanın galibi olmuştur. *Sporcu evlatlarım. Bu mühim karşılaşmada canınızı dişinize takarak sportmence mücadele ettiniz ve galip geldiniz. Hepinizi tebrik ederim.* Turnuvanın galibi Fenerbahçe'yi bu sözlerle takdir eden Cemal Gürsel'e, futbolcular hep bir ağızdan *Sağ ol!* diyerek karşılık vermişlerdir. Gürsel kendi adına düzenlenen turnuvanın büst şeklindeki kupasını Fenerbahçeli futbolculara vermiş ve futbolcular meşaleler eşliğinde şampiyonluk turu atmışlardır. Fenerbahçe'ye verilen büst, 80 kilogram ağırlığında ve 1.20. m

31 "Beşiktaş Galatasaray'a da Yenildi: 2-0" *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1960, s. 6.

32 "Final Maçından Enteresan Notlar", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960, s.6.

33 "Org. Gürsel Dün Maçta Hazır Bulundu, Bir Konuşma Yaptı", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960, s.1-5.

boyundadır. Üzerinde Gürsel'in resmî, bir üniversiteli ve bir asker bulunan büst, dönemin ruhunu en veciz şekilde ortaya koymaktadır³⁴.

Kupanın ardından Cumhuriyet gazetesinde yapılan bir değerlendirme, organizasyona ilişkin ciddi eleştiriler barındırması bakımından önemlidir. Erdoğan Arıpınar imzalı yazıda, MTTB tarafından organize edilen kupanın adının Cemal Gürsel olması tenkit edilmiş, bizzat Gürsel'in *kişilere karşı yapılan aşırı saygıdan kaçınılması* beyanatına aykırı bir durum olduğu tespiti yapılmıştır. Arıpınar, DP döneminde İstanbul Valisi ve belediye başkanlığı görevinde bulunan Mümtaz Tarhan ve Kemal Aygün adına yapılan *Aygün Kupası* ve *Tarhan Kupası* gibi organizasyonlara gönderme yaparak, *Cemal Gürsel Kupası* adının DP dönemi uygulamalarını hatırlattığına dikkat çekmiştir. Arıpınar'a göre bu organizasyonlara *Hürriyet Kupası* veya *Atatürk Kupası* gibi isimler verilmesi daha uygun olacaktır. MTTB'ye yönelik eleştirilerini sürdüren Arıpınar, sadece Fenerbahçe takımının ilk maç hasılatının tamamını hazineye bağışladığını, diğer takımların hasılatın üçte birini hazineye verdiğini, hatta hakemlerin dahi maç ücretlerini bağışlamamalarının düşündürücü olduğunu, organizatör gençlik kuruluşunun bu hususta takımları ve hakemleri uyarma görevini yerine getirmediğini yazmıştır³⁵. Arıpınar'ın maç hasılatlarının bağışlanmasına ilişkin tutumu dönemin ruhuna uygundur. Zira bu dönemde ekonomik bir darboğaz içinde olan hazinenin parasal sorunlarına çare bulmak amacıyla yurt çapında bir bağış seferberliği organize edilmekte, gazeteler alyanslarını hazineye bağışlayan kadın ve erkeklerin haberlerini vermektedir. Bu yönüyle psikolojik bir savaş verilmekte, hazineye bağış yapmak vatanseverlikle eş tutulmaktadır.

27 Mayıs 1960'da yönetime el koyan askerlerin ilerleyen günlerde de spora ve daha ötesinde siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata müdahaleleri hız kesmeden devam etmiştir. Bu noktada sportif faaliyetlere müdahale etme geleneğinin veya başka bir anlatımla spor-siyaset ilişkisinin futbol özelinde 27 Mayıs 1960'tan sonra ortaya çıkıp çıkmadığı meselesi üzerinde durmak gerekmektedir.

Futbol tarihimizde siyasetin etkisine ilişkin ilk örnekler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarda olduğu yıllara aittir. Talat Paşa'nın himayesinde Altınordu, Dr. Nazım Bey'in başkanlığında Fenerbahçe, İzmir İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin destek verdiği Altay, Sait Halim Paşa'nın koruyuculuğunda

34 "Gürsel Kupasını Fenerbahçe Kazandı", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960, s.6.

35 "Bir Turnuvadan Acı Hakikatler", *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1960, s.6.

Galatasaray ve daha birçok futbol kulübü³⁶ mevcut iktidarın nimetlerinden yararlanmak, siyasetçiler de futbolun popülaritesinden faydalanmak için adeta simbiyotik bir ilişki içine girmişlerdir. Cumhuriyetle birlikte devletin futbola olan ilgisi devam etmiş, 1928 yılında Mustafa Kemal'e atfen organize edilen *Gazi Kupası*, Galatasaray ve Fenerbahçe arasında yapılan bir maçla sahibini bulmuştur. Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe bu dönemde de fevkalade ilgiye mazhar olmuş takımlar olarak ön plana çıkmış, çeşitli kanunlarla başta stadyum olmak üzere birtakım mülk ve tesislere sahip olmaları sağlanmıştır. Bu süreç, üç büyük takımı olduğu kadar diğer takımları da varlıklarını sürdürmek ve büyüyebilmek için hükümetin yanında yer alma zorunluluğu içinde bırakmıştır. 1930'lu yıllarla birlikte siyasetçiler kulüp yönetimlerinde yer almaya başlamışlardır. 1920'li yıllardan itibaren futbol aynı zamanda Türkiye'nin dış siyasetinde kullandığı bir argüman haline gelmiş, Sovyetler Birliği, Yunanistan, Balkan ve Arap ülkeleriyle milli takımlar ve kulüpler düzeyinde yapılan maçlar, geliştirilmek istenen ilişkilerin ve uluslararası alanda tanınırlığı sağlama amacının birer aracı olmuştur³⁷

1933 yılında Galatasaray'dan ayrılan bir grubun öncülük ettiği ve daha sonra adı Güneş olarak değişecek olan Ateş-Güneş Kulübü, Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer'in başkanlığında kurulmuştu ve ismini bizzat Atatürk belirlemişti. Kulübün arması, Cumhuriyet Halk Partisi arması ile benzerlik gösteriyor ve kulüp, Atatürk tarafından sık sık ziyaret ediliyordu. İddialara göre Güneş'in arkasında İş Bankası grubu ve o grubu temsilen Celal Bayar vardı. Bayar, Başbakan olduğu 1937 yılında Güneş Kulübüne önemli yardımlarda bulunmuştu. Atatürk'ün 1938 yılında vefatından yaklaşık bir ay önce, olası bir vefatın ardından Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü'nün geleceğinin anlaşılmasıyla Güneş Kulübü kendisini feshetmiş, yöneticilerinin birçoğu ise ilerleyen yıllarda DP'ye katılarak yönetici ve milletvekili olmuştur.³⁸ Aynı dönemlerde, Başbakan Şükrü Saraçoğlu Fenerbahçe'nin başkanlığını yapacak, CHP'nin önemli ismi Recep Peker de Beşiktaş başkanlığı makamında bulunacaktır. Çok partili döneme geçilmesi ve iktidarın el değiştirmesi ile futbol kulüpleri yeni iktidara göre konumlanmış ve başkan değişimleri de bu minval üzerinden gerçekleşmiştir. 14 Mayıs 1950'de DP'nin iktidara gelmesinin ardından Şükrü Saraçoğlu başkanlıktan istifa etmiş yerine DP Rize milletvekili Osman Kavakoğlu gelmiştir. Ardından da DP'nin etkili

36 Mehmet Şenol, *Gayriresmi Futbol Tarihi*, Mundi Kitap, İstanbul 2020, s.55-57.

37 Mehmet Ali Gökaçtı, *Bizim İçin Oyna*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 97-105.

38 Şenol, *age.*, s. 113-125. Gökaçtı, *age.*, s. 114-144.

isimlerinden Medeni Berk başkanlığa seçilecektir. Beşiktaş da aynı dönemde DP milletvekillerinin başkan olarak seçildikleri bir döneme girmiştir. Galatasaray da aynı dönem içinde DP'li yöneticileri işbaşına getirmişse de darbe gerçekleştiğinde hiçbir DP'li yöneticisinin bulunmaması kulübü darbenin olumsuz etkilerinden korumuştur ³⁹.

Görüldüğü üzere 27 Mayıs Darbesi ile birlikte futbolda siyasetin gölgesi şekil değiştirmiş, kitleleri peşinden sürükleyen bu oyun, askeri yönetim için de kitlelerle buluşmanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Başta federasyon ve kulüpler olmak üzere spor kamuoyu da darbecilerin faaliyetlerini büyük bir istekle onaylamış, özellikle gazeteler hamasi denebilecek yayınlarla darbecilerin spor ve futbola ilişkin faaliyetlerini güzelleme yoluna gitmişlerdir.

12 Eylül 1980 Darbesinin Ardından Sportif Faaliyetler

12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koyan Türk Silahlı Kuvvetleri, yayınladığı 7 numaralı bildiri ile bütün spor faaliyetlerini yasaklamıştır⁴⁰. Gençlik ve Spor Bakanlığına temsilci olarak Albay Hüsamettin Yılmaz, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne Albay Yücel Seçkiner getirilmiş⁴¹ atamaların ardından yayınlanan 18 numaralı bildiri ile spor faaliyetleri yeniden serbest bırakılmıştır.⁴²Böylece spor faaliyetleri sadece bir haftalık bir gecikmenin ardından yeniden başlamıştır. Birkaç gün sonra Gençlik ve Spor Bakanlığına Vecdi Özgül atanmış, ilerleyen günlerde de eski bir tuğgeneral olan Yılmaz Tokatlı Futbol Federasyonu Başkanı olarak görevlendirilmiştir.⁴³

27 Mayıs'ın aksine 12 Eylül'den sonra futbol kulüplerinin yöneticilerine yönelik bir tutuklama veya görevden alma söz konusu olmamış, daha çok spor bürokrasisine yönelik birtakım değişiklikler yapılmıştır. 1960 ve 70'li yıllarda futbol kulüplerin geçmişten aldıkları dersle yöneticilerini siyaset dünyasından değil iş dünyasından seçmiş olmaları, kendilerini darbenin etkilerinden nispeten korumuştur⁴⁴.

Ekim ayının ortalarında, o zamana kadar çeşitli ülkelerden sporcuların katılımıyla düzenlenen *Cumhurbaşkanlığı Bisiklet Turu* ismi değiştirilerek

39 Gökaçtı, *age.*, s.185-186.

40 "Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi", *Resmî Gazete*, 12 Eylül 1980, Mükerrer.

41 "Hüsamettin Yılmaz ve Yücel Seçkiner Temsilcilik Görevine Başladılar", *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1980, s.6.

42 "Milli Güvenlik Konseyinin 18 Numaralı Bildirisi", *Resmî Gazete*, 18 Eylül 1980.

43 Sema Tuğçe Dikici, *Futbol*, Sinemis Yayınları, Ankara 2015, s. 264.

44 Gökaçtı, *age.*, s. 261.

Devlet Başkanlığı Bisiklet Turu olarak organize edilmiştir.⁴⁵ Bu organizasyonun isminin değiştirilmesi 12 Eylül rejiminin karşı karşıya bulunduğu idari ve yasal boşluğun ilk örneği olması bakımından ilgi çekicidir. Darbeyle birlikte Cumhurbaşkanlığına vekâlet etmekte olan İhsan Sabri Çağlayangil görevinden alınmış, 12 ve 13 Eylül 1980 tarihlerinde Resmî Gazete’de yayınlanan Millî Güvenlik Konseyi bildirilerinin altında Kenan Evren’in imzası yer almıştır. Evren’in imzasının altında *Orgeneral Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı* ibaresi mevcuttur. 14 Eylül tarihli Resmî Gazete’de ise bazı kararların altında aynı ibare olmakla birlikte⁴⁶ bazılarının altına *Devlet Başkanı* ünvanı da eklendiği⁴⁷ görülmektedir. İncelendiğinde *Devlet Başkanı* ünvanı bulunan ve bulunmayan kararlar arasında esaslı bir fark bulunmadığı, darbecilerin bu konuda bir kafa karışıklığı yaşadığı anlaşılmaktadır. Evren, bu sorunu çözmek ve bulunduğu konuma meşruiyet vermek amacıyla TBMM salonunda bir yemin metni okumuş, metin *Devlet Başkanı, Millî Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı sıfatıyla...*⁴⁸ diyerek başlamıştır. Bununla yetinilmemiş, *Anayasa Düzeni Hakkında Kanun* çıkarılarak Devlet Başkanı’nın görev ve yetkileri tanımlanmıştır⁴⁹.

Cumhurbaşkanlığı Bisiklet Turu’nda olduğu gibi futbolda da 1966 yılından beri düzenlenmekte olan Cumhurbaşkanlığı Kupası finalinin 1981 yılında oynanması gerekirken, ortada bir Cumhurbaşkanı olmadığı için bu kupanın da adı *Devlet Başkanlığı Kupası* olarak değiştirilmiştir. Aslında 1980 yılının temmuz ayında 1980-1981 futbol sezonunun hangi formatta yapılacağına ilişkin Resmî Gazete’de Türkiye Futbol Federasyonu tarafından bir ilan yayınlanmıştır. İlanda Türkiye 1. Lig Şampiyonu ile Federasyon Kupası Şampiyonunun *Cumhurbaşkanlığı Kupası* finalistleri olarak bu kupa için mücadele edeceği⁵⁰ belirtilmesine karşın, bu konuda herhangi bir yasal zemin ya da ilana gerek duyulmaksızın⁵¹ organizasyonun adı *Devlet Başkanlığı Kupası*

45 “Devlet Başkanlığı Bisiklet Turu’nun İlk Etapını Bulgar Staykov, İkinci Etapını da Sovyet Kaçarın Kazandı” *Cumhuriyet*, 14 Ekim 1980, s.8.

46 “Millî Güvenlik Konseyi Kararı No.1”, *Resmî Gazete*, 14 Eylül 1980.

47 “Millî Güvenlik Konseyi Kararı No.2”, *Resmî Gazete*, 14 Eylül 1980.

48 Kenan Evren, *Kenan Evren’in Anıları 2*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1991, s.65-66.

49 “Anayasa Düzeni Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 28 Ekim 1980.

50 “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu Başkanlığından”, *Resmî Gazete*, 30 Temmuz 1980.

51 Resmî Gazete, ulusal basın ve Federasyon kayıtlarında yapılan inceleme neticesinde bu konuda alınmış bir karara rastlanılmamıştır. Dönemin Gençlik ve Spor Bakanı Vecdi Özgül’ün şu beyanata, bir tür fiili durum yaratılarak kupanın adının “Devlet

olarak değiştirilmiştir. 1.Lig Şampiyonu Trabzonspor ile Federasyon Kupası Şampiyonu Ankaragücü de bu kupanın finalistleri olarak karşı karşıya getirilmiştir.

1981 yılında kupa finaline geçmeden önce kupanın finalistlerinden Ankaragücü'nün durumunu ele almak gerekmektedir. Bu aynı zamanda 12 Eylül yönetiminin futbol üzerindeki etkilerini görmek bakımından önemlidir. 1980-1981 futbol sezonu başladığında Ankaragücü 2. Ligde mücadele etmekteydi. Bu ligde mücadelesini sürdüren Ankaragücü bir yandan da Federasyon Kupası maçları oynamış ve beklenmedik bir biçimde finale kadar gelmişti. Boluspor ile yapılan karşılaşmayı kazanmayı başaran Ankaragücü, Federasyon Kupası'nın sahibi olmuştu. Kupanın kazanılması üzerine biraz da Ankara Valisi Mustafa Gönül'ün ısrarı üzerine, *Türkiye Kupası'nı kazanmış bir takım nasıl 1. Lige alınmaz* diyen Evren'in talimatıyla Ankaragücü 1. Lige çıkarıldı. Evren'in bu görüşünün altında darbeye birlikte yükselişe geçen Ankara bürokrasisinin rolü olduğu kadar, mevkiisiyle özdeşleştirdiği Ankara şehrinin bir takımının 1. Lig'de olması arzusu yatmaktadır⁵².

Darbecilerin Ankara takımlarına olan ilgisi Ankaragücü ile sınırlı kalmamış, bir başka Ankara takımı olan Gençlerbirliği de 1980-1981 sezonunda 2. Ligden 3 Lige düşmesine rağmen federasyon kararıyla 3.Lig lağvedilerek bu ligdeki takımlar 2. Lig'e alınmıştır. Böylece Gençlerbirliği fiilen 3. Lige düşmesine rağmen alınan kararla 2. Ligde oynamaya devam etmiştir. Bu kararın alınmasında da Gençlerbirliği camiasının bürokrasi içindeki gücü ve Beden Terbiyesi Genel Müdürü Yücel Seçkiner ile olan iyi ilişkileri etkili olmuştur. Gerek Ankaragücü gerekse Gençlerbirliği takımlarına yapılan kayırmacılık iki takım için de iyi sonuçlar vermemiş, bu iki köklü kulüp belki bir sezon sonra toparlanıp yeniden hak ettikleri yerlere gelebilecekken darbeciler tarafından kayırılan kulüpler olma ithamının hedefi olmuşlardır⁵³.

3 Haziran 1981 tarihinde oynanan Ankaragücü-Trabzonspor maçı öncesinde Ankaragücü taraftarı maçı izlemeye gelen Kenan Evren'e

Başkanlığı Kupası" olarak değiştirilmesini açıklıyor görünmektedir: "Daha önce Devlet Başkanımız Sayın Org. Kenan Evren tarafından açıkça ifade edilen ve son olarak Hükümet programında ifadesini bulan esaslar, bakanlığımıza bağlı bütün kuruluşların faaliyetlerinde ve çalışmalarında rehber olarak alınacaktır." "Özgül, Spor Teşkilatına Bir Genelge Yayınlandı", *Devrim*, 15 Ekim 1980, s.6.

52 Özcan Çölük, "Ordu, Darbe, Futbol: Ankaragücü Futbol Kulübü Örneği", *Bilim, Eğitim, Tarih, Toplum*, ed. Yusuf Arslan, Kalan Yayınları, İstanbul 2022, s. 27-49.

53 Çölük, *age.*, s.27-49.

yoğun sevgi tezahüratlarında bulunmuş, *Büyük Paşa* sloganları atılmıştır. Ankaragücü takımı da sahaya “Bizi takdir ettiniz, minnettarız” pankartıyla çıkmıştır⁵⁴. Maç öncesinde Ankaragücü Başkanı Sabri Mermutlu, Vali Mustafa Gönül tarafından maçı Evren’in de izleyeceği gerekçesiyle küfürli tezahürat yapılmaması yönünde uyarılmıştır. Mermutlu’nun iddiasına göre vali, küfür edenleri tutuklu ve hükümlülere yoğun bir baskı işkence yapıldığı herkesçe bilinen Mamak Cezavi’ne göndermekle tehdit etmiştir. Bu tehdit üzerine Mermutlu takımın tribün liderlerini çağırarak bu konuda talimat vermiş, tribünlerin bir kısmının *Mustafa* bir kısmının *Kemal* diye bağırmasını istemiştir⁵⁵. Tribünlerin tezahüratı bununla sınırlı kalmamış, Evren’in çok hoşuna giden *Yaşa Mustafa Kemal Evren Paşa* sloganları atılmıştır. Devlet Başkanlığı Kupası’nı Trabzonspor’u 1-0 yenen Ankaragücü kazanmıştır. Karşılaşma ortada geçmiş iki taraf da birbirine bariz bir üstünlük sağlayamamıştır. Bununla birlikte maçın hakemlerinin yönetimi de mücadelenin sonucuna etki etmemiştir. Karşılaşmaya Ankaragücü’nün kazanması ve Devlet Başkanlığı Kupası’nı alması Evren’in hoşuna gitmiş Ankaragücü kaptanına kupayı verirken *Birinci Lige layık bir takım olduğunuza kanıtladınız, yüzümüzü kara çıkarmayın* demiştir⁵⁶.

Ankaragücü’nün hukuksuz bir şekilde Birinci Lige çıkarılmasına eleştirel gözle bakan ve bunu köşesinde belirtme cesareti gösteren ender gazetecilerden biri o dönem Cumhuriyet Gazetesinde yazan Hıncal Uluç’tur. İkinci Lig’in yirmi takıma çıkarılarak Gençlerbirliği’nin düşmesinin önüne geçilmesinin yanı sıra Ankaragücü ile ilgili alınan kararı da eleştiren Uluç şöyle yazmaktadır: *İşin içine Atatürk’ün 100’üncü doğum, Kurtuluş Savaşı gibi hamaset edebiyatı sokulacaksa Samsunspor, Erzurumspor, Sivasspor, İzmirspor ve Afyonspor en az Ankaragücü kadar 1.Lig’de oynama hakkına sahiptir*⁵⁷. Futbol kamuoyunun sessizliği göz önüne alındığında Uluç’un bu yazısı oldukça cüretkardır ve işin ilginç tarafı bilindiği kadarıyla bu konuda Uluç’a veya gazetesine herhangi bir uyarı gelmemiş veya yaptırım uygulanmamıştır.

Devlet Başkanlığı Kupası ile ilgili yasal düzenleme kupa finalinden sonra yapılmıştır. 1981-1982 futbol sezonun statüsünü belirleyen bir ilan yayınlanmış, ilanda *Türkiye Birinci Ligi Birincisi ile Federasyon Kupası Şampiyonu*

54 Devlet Başkanlığı Kupası Ankaragücü’nün”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1981, s.6.

55 Ziya Adnan, *Çünkü Biz Ankaragüçlüyüz*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s.157.

56 Çölük, *age.*, s. 42.

57 “Hayır Lig 20 Takım Olamaz”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1980, s.6.

olan takımlar arasında Devlet Başkanlığı Kupası oynanır ibaresi yer almıştır⁵⁸. Dikkat edileceği gibi bu ilan 1981-1982 futbol liglerinin statüsünü belirlemeye yöneliktir. İlandan yaklaşık bir ay önce sahibini bulan Devlet Başkanlığı Kupası'nın hala yasal bir zemini bulunmamaktadır. İlanda dikkat çeken bir başka durum ise Ankaragücü'nün 1981-1982 futbol sezonunda Birinci Lig'de mücadele edecek takımlar arasında gösterilmesidir. Ankaragücü'nün Birinci Lige alınma gerekçesi de ilanda yer bulmuştur. Buna göre, *Federasyon Kupası'nda şampiyon olan takım, Türkiye Birinci Ligi'nden düşen veya Türkiye İkinci Ligi'nde bulunan ya da Terfi Ligi'ne katılan takım olduğu takdirde 1982-1983 döneminde Türkiye Birinci Ligi'ne dahil edilir*⁵⁹. Uygulamanın sadece Ankaragücü'ne özel görünmemesi için, Federasyon Kupası'nı alan takımın ligden düşmesi halinde ligde kalmasına karar verilmiştir. Bu hüküm nedeniyle 1986 yılında ligden düşen Bursaspor, Federasyon Kupası'nı aldığı için ligden düşürülmemiştir.

1981-1982 futbol sezonunun sonunda lig şampiyonu Beşiktaş ile Federasyon Kupası sahibi Galatasaray 16 Haziran 1982 tarihinde karşı karşıya gelmiş, karşılaşmayı 2-0 kazanan Galatasaray Devlet Başkanlığı Kupası'nı kazanmayı başarmıştır. Milliyet gazetesinin ertesi günü sayısında *On Yedinci Devlet Başkanlığı Kupası Galatasaray'ın...*⁶⁰ ibaresini kullanması ise ilgi çekicidir. Oysa o yıl henüz ikinci Devlet Başkanlığı Kupası organize edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kupası ise on beş yıl boyunca düzenlenmiş, ardından adı iki yıl boyunca Devlet Başkanlığı Kupası olarak değiştirilmiştir.

1982-1983 sezonu sonunda Kupa ve Lig şampiyonları yeniden karşı karşıya gelmiş, Fenerbahçe'yi 2-1 yenen Trabzonspor, bu kez Devlet Başkanlığı Kupasını değil Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı kazanmıştır. 7 Kasım 1982 tarihinde yapılan Anayasa referandumu ile Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilince Devlet Başkanlığı Kupası'nın adı da değişerek yeniden Cumhurbaşkanlığı Kupası olmuş ve Trabzon'un kazandığı kupa yeniden eski ismiyle tesis edilmiştir.

58 "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu Başkanlığından", *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1981.

59 "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu Başkanlığından", *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1981.

60 "En Büyük Kupa Galatasaray'ın", *Milliyet*, 17 Haziran 1982, s.15-16.

Sonuç

Darbe dönemlerinde değişen futbol organizasyonlarından, çalışmanın konusu olan iki kupa birbirleriyle karşılaştırdıklarında ilk önce göze çarpan husus isimlendirmedir. Cemal Gürsel Kupası, darbenin bir numaralı isminden ilham alarak doğrudan gerçek bir kişiye atfedilmişken, Devlet Başkanlığı Kupası, tüzel bir kişiliği temsil etmektedir. İkinci bir farklılık ise Devlet Başkanlığı Kupası resmî bir kurum olan Türkiye Futbol Federasyonu tarafından organize edilmişken Cemal Gürsel Kupasının bir sivil toplum kuruluşu niteliğindeki MTTB tarafından düzenlenmiş olmasıdır. Farklılıklar, iki darbe arasındaki ayrımı göstermesi bakımından önemlidir. Gerçekten de 27 Mayıs Darbesi emir komuta zinciri dışında, daha çok alt rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirilmişken, 12 Eylül Darbesi hiyerarşik düzen içerisinde yapılmıştır. Bu durum futbol organizasyonlarının düzenlenmesinde de kendini göstermiş, 12 Eylül darbesini yapanlar bu organizasyonları sivil toplum kuruluşlarını karıştırmadan ve gerçek isim yerine tüzel kişi isimlerini kullanarak gerçekleştirmişlerdir.

27 Mayıs Darbesinin ardından özellikle futbol kulüplerinin yöneticilerinin tutuklanarak cezaevine gönderilmesine karşılık 12 Eylül Darbesinden sonra bu tür haberlere rastlanmamasının sebebi ise kulüplerin DP dönemi uygulamalarından ders alması olarak yorumlanabilir. Zira DP döneminde DP'li siyasetçiler futbol kulüplerinin yönetiminde önemli oranda söz sahibiyken, darbenin ardından yaşananlar bu kulüpleri yönetici seçerken siyasetçi yerine zengin iş adamlarına yöneltmiş, bu sebeple 12 Eylül Darbesinden sonra yöneticilerin tutuklanma veya görevden alınması gibi bir durum gerçekleşmemiştir.

Bununla birlikte her iki darbe döneminde de spora ve özellikle futbola ilişkin çok yoğun müdahaleler ve bunun sonucunda hukuksuzluklar yaşanmış, bu ihlaller darbelerden sonra dahi etkilerini devam ettirmişlerdir.

Genel olarak Türk futbol tarihine bakıldığında yoğun bir siyaset ilişkisinin varlığı ise yadsınamaz bir gerçekliktir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile başlayan bu süreç, tek parti döneminde de devam etmiş, kitlelerin futbola ilgisi iktidarlar tarafından hep dikkate alınmış ve kullanılmıştır. DP döneminde de devam eden bu durum farklı biçimlerle 27 Mayıs döneminde de sürmüştür. Belki de sivil siyaset ve askeri siyaset arasındaki tek fark ikincisinin bu durumu göstere göstere yapmış olmasıdır. 12 Eylül döneminde ise bu ilişkinin daha rafine bir şekilde sürdüğü görülmektedir. 12 Eylül yönetimi

de spor ve futbol alanına müdahale etmekle birlikte bu müdahalenin dozunu çok abartmadan sürdürmeyi tercih etmişlerdir.

Geniş kitleleri peşinden sürükleyen futbolun, kitleleri belli yönlelere kanallandırmayı amaçlayan siyasetten tamamen bağımsız hareket etmesi ve siyasal olaylardan etkilenmemesi elbette çok zordur. Buna rağmen bu ilişkinin kabul edilebilir bir sınıra çekilmesi ve devletin sporu ve sporcuyu destekleme misyonunu aşarak oyunun taraflarından biri olmasının engellenmesi sağlıklı bir futbol iklimi için elzemdir. Bunu sağlamanın yolu ise futbol kulüplerini ve futbolla ilgili kurumları sağlam yasal, mali ve idari bir zemine oturtmak, ülkemizde demokrasi bilincini tüm kurum ve kurallarıyla birlikte hayata geçirmekten geçmektedir. Spor kamuoyunun her iki darbe döneminde gösterdikleri olağanüstü uyum da yukarıda sayılan zeminin mevcut olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKLAR

- “Anayasa Düzeni Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 28 Ekim 1980.
- “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu Başkanlığından”, *Resmî Gazete*, 30 Temmuz 1980.
- “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonu Başkanlığından”, *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1981.
- “Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi”, *Resmî Gazete*, 12 Eylül 1980.
- “Milli Güvenlik Konseyinin 18 Numaralı Bildirisi”, *Resmî Gazete*, 18 Eylül 1980.
- “Milli Güvenlik Konseyi Kararı No. 1”, *Resmî Gazete*, 14 Eylül 1980.
- “Milli Güvenlik Konseyi Kararı No. 2”, *Resmî Gazete*, 14 Eylül 1980.
- Adnan, Ziya, *Çünkü Biz Ankaragüçlüyüz*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- Çölük, Özcan, “Ordu, Darbe, Futbol: Ankaragücü Futbol Kulübü Örneği”, *Bilim, Eğitim, Tarih, Toplum*, ed. Yusuf Arslan, Kalan Yayınları, İstanbul 2022, s. 27-49.
- Dikici, Sema Tuğçe, *Futbol*, Sinemis Yayınları, Ankara 2015.
- Evren, Kenan, *Kenan Evren’in Anıları 2*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1991.
- Gökacı, Mehmet Ali, *Bizim İçin Oyna*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Şenol, Mehmet, *Gayriresmi Futbol Tarihi*, Mundi Kitap, İstanbul 2020.
- “Amatör Şampiyona Devam Ediyor”, *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960.
- “America Altay’ı 3-2 Mağlup Etti”, *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960.
- “Beşiktaş Galatasaray’a da Yenildi: 2-0” *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1960.
- “Binicilik Milli Takımı Bugün Gidiyor”, *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1960.
- “Bir Açıklama”, *Cumhuriyet*, 30 Haziran 1960.
- “Bir Turnuvadan Acı Hakikatler”, *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1960.
- “Bütün Spor Hareketi Şimdilik Durduruldu”, *Milliyet*, 29 Mayıs 1960.
- “Cemal Gürsel Kupası Cumartesi Başlıyor”, *Vatan*, 15 Haziran 1960.
- “C. Gürsel Kupası”, *Vatan*, 17 Haziran 1960.

“Devlet Başkanlığı Bisiklet Turu’nun İlk Etapını Bulgar Staykov, İkinci Etapını da Sovyet Kaçarın Kazandı” *Cumhuriyet*, 14 Ekim 1980.

“Devlet Başkanlığı Kupası Ankaragücü’nün”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1981.

“Elazığ’da Hürriyet Futbol Turnuvası”, *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1960.

“En Büyük Kupa Galatasaray’ın”, *Milliyet*, 17 Haziran 1982.

“En Büyük Yelken Yarışı C. Gürsel Kupası”, *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960.

“Fenerbahçe-Adapazarı: 5-2, Galatasaray, Kasımpaşa: 1-0” *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1960.

“Fenerbahçe, Beşiktaş’ı Yine Mağlup Etti: 6-2”, *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1960.

“Final Maçından Enteresan Notlar”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960.

“Gürsel Kupası”, *Vatan*, 18 Haziran 1960.

“Gürsel Kupası Fikstürü Belli Oldu”, *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1960.

“Gürsel Kupasına Devam Edildi”, *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1960.

“Gürsel Kupasını Almak İçin Çok Terleyeceğiz” *Tercüman*, 14 Haziran 1960.

“Gürsel Kupasını Fenerbahçe Kazandı”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960.

“Gürsel Kupasının Açılışı Muhteşem Oldu”, *Tercüman*, 19 Haziran 1960.

“Hayır Lig 20 Takım Olamaz”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1980.

“Hüsametdin Yılmaz ve Yücel Seçkiner Temsilcilik Görevine Başladılar”, *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1980.

“İskoçya Milli Maçı Oynanıyor”, *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1960.

“İskoçya Milli Maçı Tehir Edildi”, *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960.

“İskoçya’yı 4-2 Mağlup Ettik”, *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1960.

“İzmir’de de Beşli Turnuva Tertipleniyor”, *Cumhuriyet*, 16 Haziran 1960.

“Kırkpınar Güreşleri Tehir Edildi”, *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960.

“Kürek Seçmeleri Herekede, Hollandaya Kız Voleybol Maçı Teklif Ettik”, *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1960.

“Mevsimin İlk Yüzme Müsabakası”, *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960.

“Milli Binicilik Ekibi Avrupa’ya Gidemiyor”, *Cumhuriyet*, 16 Haziran 1960.

“Milli Ligin Son Maçı”, *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1960.

“Org. Gürsel Dün Maçta Hazır Bulundu, Bir Konuşma Yaptı”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1960.

“Özgül, Spor Teşkilatına Bir Genelge Yayınladı”, *Devrim*, 15 Ekim 1980.

“Romanya Maçını İptal Ettik”, *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1960.

“Şehrimizde Dörtlü Turnuva”, *Cumhuriyet*, 2 Haziran 1960.

“Terfi-Tenzil Adapazarı’nda”, *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960.

“Umum Müdürlük Spor-Toto’nun Dört Maçını Dün İptal Etti”, *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960.

“Yeni B.T Umum Müdürü: Tuğ. Gen. Hüsamettin Gürel”, *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1960.

